

Korxonona boshqaruvi fani

Bajardi:Xusanova G.S

КОРХОНАНИНГ ИҚТИСОДИЙ ХАВФСИЗЛИГИ ВА ТИЖОРАТ СИРИ

Режа:

- 1. Корхона хавфсизлигини таъминлашнинг мақсади, вазифалари ва тамойиллари**
- 2. Корхона хавфсизлигини таъминлашни ташкил қилиш ва бошқариш**
- 3. Корхонанинг хавфсизлик хизмати, унинг тузилиши ва вазифалари**
- 4. Корхонанинг тижорат сирлари.**

Ҳар бир давлат ўз мамлакат иқтисодиётини турли хилдаги хавф ва хатарлардан сақлаш борасида жамиятда ижтимоий, сиёсий, иқтисодий борадаги қонуниятни яратиб хавфсизликни таъминлашга эришади.

**ИЖТИ
МОИЙ**

Мамлакат
иқтисодиё

тини
турли
хилдаги
хавф ва
хатарлард
ан сақлаш
борасида
жамиятда

**ИҚТИС
ОДИЙ
ҚОНУН
ИЯТ**

**СИЁ
СИЙ**

Хавфсизлик муаммоси мустакил давлатчиликнинг шаклланиши ва жамиятда ижтимоий, сиёсий, иктисодий манфаатларнинг қарор топиши билан бир пайтда вужудга келади. Чунки шу вақтдан бошлаб, барқарорлик, ривожланиш билан бир қаторда хавф-хатар, турли-туман таҳдидлар ҳам пайдо бўлиб, уларни ҳисобга олиш, уларга асосланиб, давлат стратегияси ва сиёсатини ишлаб чиқиш ҳамда амалга ошириш мамлакат хавфсизлигини таъминлашнинг муҳим шартини ҳисобланади.

**Россияда хавфсизлик
муаммоларини
хужжатлаштириш 19-асрдан
бошланган, аммо бунда
миллат хавфсизлиги
тўғрисида гапирилмаган эди.
Давлат хавфсизлиги 1881
йилдаги «Жамоат
тартибини сақлаш ва
жамоат тинчлигини
таъминлаш тўғрисида» ги
қонунда қайд этилган эди.**

**Ўзбекистон Республикасида
биринчи бўлиб, хавфсизлик
тушунчаси мустақилликнинг илк
кунларидан бошлаб мамлакат
иқтисодиётида қўлланила бошлади.
Ер юзида вазият ва кучлар нисбати
шиддатли ўзгариб бормоқда. Янги
мустақил давлатлар майдонга
чиқмоқда. Бу эса ҳозирги кунда
давлатлар ва халқларнинг
барқарорлигини таъминлаш учун
янгича ёндашувларни излаб
топишни, XXI аср арафасида
хавфсизликнинг янгича
моделларини ишлаб чиқишни
тобора қаттиқ талаб қилмоқда**

Хавфсизлик бу ҳар қандай хавф-хатардан ўзини ҳимояланган деб ҳисобловчи инсон руҳининг хотиржам ҳолатидир

бўлган
бирлик,
осойишт
алик ва
тинчлик
билан

бир
қаторда
хавфси
р
элик
а
қўрилад
и

Чехосло
вакия ва
Фуқарол
ик
ҳуқуқла
ри
деклара
циясида
одамлар
нинг
хавфсиз
ликни
таъминл
аш
ҳуқуқи,
масалан
эркинли

Мустақи
лик
Деклар
ациясида
хавфсиз
лик
жамиятн
инг
ҳуқуқ ва
бурчиди
р. Улар
давлат

<p>Ф л а д д Р о б б е р т (англиялик философ- олим)</p>	<p>1190 йилда “Хавфсизлик” тушунчаси «Инсон ўзини ҳар қандай хавфдан ҳимоя қила олади деб инсон руҳининг хотиржам ҳолати тасвирланган”</p>
<p>Платон (Платон (428–348 Италия)</p>	<p>“Давлат ҳарбийларга эътиборни қаратиши лозим, чунки, улар хавфсизликни таъминлайдиган ягона тизим” (улар ташқи душманлардан мамлакатни ҳимоя қилади, ичкаридан эса, халқлар дўстлиги, уларнинг иттифоқи хавфсизликни таъминлайди) деб таъкидлади.</p>
<p>Аристотель (9 июня 384 - 7 марта 322 г. Халкида, Греция)</p>	<p>хавфсизликни сиёсий маданият билан бошқариш мумкинлигини айтиб, “Табиатан инсонларда сиёсат бор” деб таъкидлади.</p>
<p>Томас Гоббос (1588 - 1679 й, Англия), Иммануил Канта (22 апреля 1724— 12 февраля 1804 немец,) ва ГроцийГроция(1538 - 1645 Нидерландия)лар</p>	<p>келажакда хавфсизлик концепциясини ишлаб чиқишда унинг асосий элементлари таркибини шакллантиришда фойдаланилди</p>

Хавф-хатарнинг намоён бўлиш шакллари

Иқтисодий хавфсизликнинг турлари

хавфсизликнинг яхлитлиги ҳақидаги асосий тамойилларидан тўлақонли фойдаланиб, хавфсизлик — узлуксиз ҳолат, ҳадсиз-ҳудудсиз эканлигидан келиб чиқиб,

ЭТН

ИК

хавфсиз

ликка

асосий

тазйиқн

инг

кўлами

Маҳ

алл

ий

МОЖ

аро

МИНТ

ақав

ий

Бир қатор илмий адабиётларда “Иқтисодий хавфсизлик” тушунчаси турли хилча талқин қилинади

иқтисодий хавфсизлик — мамлакатнинг етарли муҳофаа салоҳияти, давлат сиёсатининг ижтимоий йўналтирилган, миллий манфаатларни ҳимоя қилишни кафолатлашга қодир бўлган иқтисодиёт ва ҳокимият институтларининг ҳолати сифатида таърифлайдилар.

иқтисодий хавфсизлик — бу, давлат иқтисодий тизимига таъсир қилувчи ва унинг энг кам чиқим билан, босқичма-босқич барқарор ривожланиши, шу асосда жамиятнинг потенциал имкониятларини ҳар томонлама амалга ошириш учун, миллий манфаатлар энг кўп ифодаланишига имкон берувчи (ички ва ташқи) шарт ва омиллар йиғиндиси, шунингдек, давлатнинг турли хил хавфлар ва йўқотишларга қарши туриш қобилиятидир деб таъкидлайдилар.

иқтисодий хавфсизлик — ҳокимият институтларининг иқтисодиётни ривожлантиришга қаратилган миллий манфаатларни ҳимоя қилиш ва рўёбга чиқариш ҳамда жамиятнинг ижтимоий-сиёсий барқарорлигини қўллаб-қувватлаш механизмларини яратишга қодирлиги ва тайёрлиги деб ҳам талқин қиладилар.

Корхона хавфсизлигини таъминлашнинг асосий мақсадлари қуйидагилардан иборат:

корхона ва унинг барча бўлинмалари, меҳнат
жамоасининг давлат тузилмаси, хорижий
ҳамкорлар ва рақиблар билан ўзаро
муносабатларда қонуний ҳуқуқларини ҳимоя
қилиш;

корхона мулкини сақлаш, ундан оқилона ва
унумли фойдаланиш;

ишлаб чиқарилаётган маҳсулотнинг ички ва
ташқи бозордаги рақобатбардошлигини ошириш;

ташкилий ва ишлаб чиқариш барқарорлигига
эришиш, бутловчи қисмлар етказиб берувчиларга
ёрдамчи ва ҳамкорларга бир томонлама қарам
бўлишга йўл қўймаслик;

барча тузилмавий бўғинлардаги ходимлар орасида меҳнат интизомини мустаҳкамлаш;

меҳнат унумдорлигини ошириш учун моддий ва маънавий манфаатдорлигини таъминлаш;

ишлаб чиқаришда фан-техника ютуқларидан фойдаланиш, самарали ахборот базасини ривожлантириш;

корхона обрўсини ошириш.

Корхона хавфсизлигини таъминлаш вазифалари белгиланиб, улар корхонанинг ички тартиб-қоидалари ва иш тартибида ҳамда махсус ишлаб чиқилган чора-тадбирларда ўз аксини топиши мумкин. Улар қуйидагилардир.

1. Корхона ичида ҳамда ташқи ташкилотлар - ҳукумат идоралари, бошқарув тузилмасидаги қоидабузарлик омиллари, ваколатни ошириш ҳоллари ва ҳоказоларни аниқлаш;

2. Корхонанинг барқарор ишлашига таъсир қилиши мумкин бўлган хавф-хатар ҳамда бозор конъюнктурасидаги ноқулай ўзгаришларни аниқлаш ва зарур чораларни қўллаш;

3. Бўлажак ҳамкорларни ўрганиш, уларнинг молиявий аҳволини таҳлил қилиш ва баҳолаш;

4. Иқтисодий айғоқчиликка қарши чора-тадбирларни тайёрлаш;

5. Корхона сирларидан хабардор бўлган малакали ходимларни бошқа корхоналарга жалб қилишнинг олдини олиш;

6. Носоғлом
рақобатчиликни
енгиш;

7. Корхона ҳудуди ва
моддий
ресурсларини ҳимоя
қилиш;

8. Тижорат сирларини
муҳофаза қилишни
ташкил қилиш;

9. Меҳнат жамоаси
аъзолари орасидаги
салбий фикрларни
аниқлаш;

10. Фавқулодда
ҳодисаларнинг олдини
олиш ва хавфсизликнинг
бошқа чоралари.

ХАВФСИЗЛИК ТАМОЙИЛЛАРИ- хавфсизликни таъминлаш тактика ва стратегиясига бўлган асосий талаблар хавфсизликнинг мақсад ва вазифаларини ҳал қилишнинг тўғри йўлларини танлашдир. Улар қаторига қуйидагиларни киритиш мумкин:

1. қонунийлик тамойиллари;

1. мустақиллик ва масъулият;

1. иқтисодий мақсадга мувофиқлик ва фойдалилик;

1. мақсадли-дастурий режалаштириш;

1. ўзаро алоқалар ва мувофиқлаштириш;

1. меҳнатни илмий ташкил қилиш.

1. ошкоралик ва зарурий махфийликнинг уйғунлиги

1. ихтисослашув ва юқори касбий малака.

Корхона ўз фаолиятининг муҳим
йўналишлари хавфсизлигини таъминлаш
учун муайян чора-тадбирларни амалга
ошириши керак

- ✓ Бино ва иншоотлар, алоқа тармоғи қурилма ва ускуналарини қўриқлаш тартибини таъминлаш.
- ✓ Тезкор хавфсизлик – махфий ахборотларга бўлган ваколатни бошқариш, келиб-кетувчилар, транспорт ва юк ташишни назорат қилиш, қоидабузарлик ҳолатларини текшириш, ахборот хавфсизлигини таъминлаш.
- ✓ Хавфсизликни таъминлаш бўйича маъмурий фаолият - персонални тайёрлаш ва ўқитиш, инспекция, тафтиш ва назорат, муаммоли вазиятларнинг олдини олиш, истиқболли чора-тадбирларни ишлаб чиқиш.
- ✓ Моддий бойликларни ҳимоя қилиш ва табиий офатлар билан кураш - ёнғинларнинг олдини олиш, ёнғин хавфсизлиги ва огоҳлантириш қурилмалари ҳолатини кузатиб бориш ва ҳоказолар.

Корхона хавфсизлик хизмати корхонанинг тузилмавий бирлиги бўлиб, хавфсизлик тартибини ишлаб чиқиш, ўрнатиш ва қўллаб-қувватлаш, шунингдек, унга риоя қилинишини назорат қилишни амалга оширади. У ўз фаолиятида қуйидагиларга асосланиши

қўриқлаш
тартибини
ташкил
этиш
бўйича
қоидалар;

раҳбар,
мутахассис
ва техник
ходимлар
учун махфий
маълумотлар
билан
ишлаш
бўйича
лавозим
йўриқномаси;

маълумотлар
ни техник-
муҳандислик
жиҳатидан
ҳимоя
қилишни
ташкил этиш
бўйича
лавозим
йўриқномаси;

хорижий
ваколатхона
лар ва
вакиллар
билан
ишлаш
бўйича
лавозим
йўриқномаси.

Корхона хавфсизлик хизмати ўз фаолиятини корхона хавфсизлигини юқори даражада таъминлаш ва қўллаб-қувватлаш асосида олиб бориб, қуйидагиларни қамраб олади:

махфий тартибдаги
фаолиятни ташкил
этиш;

ахборот хавфсизлини
таъминлаш;

муҳандислик-техник
муҳофаза;

меҳнат
жамоаларидаги
салбий
йўналишларнинг
олдини олишга оид
фаолият.

Корxonанинг тижорат сирлари умумий ҳолда ўз ичига қуйидаги маълумотларни қамраб олади:

корxonанинг савдо алоқалари ҳақида;

таъминотчи ва истеъмолчилар, тузилган шартномалар ҳақида;

баҳони шакллантириш сиёсати ва товарлар баҳосининг шаклланиши ҳақида;

капитал ҳажми ва тузилмаси, инвестиция режалари ҳақида;

ишлаб чиқариш ҳажми, айланма маблағлар ва фойда ҳажми ҳақида;

банк опрециялар ҳақида ва ҳоказолар.

Тижорат сирларини муҳофаза қилиш механизми,

- ▶ тайёр маҳсулот (айниқса тажриба намуналари) ва материалларнинг баъзи турларини ҳисобга олиш ва қўриқлаш;
- ▶ тадбиркорлик сирлари мавжуд бўлган ҳужжатлар билан ишлаш тартиби (уларни ҳисобга олиш, сақлаш, йўқ қилиш қоидалари ва бошқалар);
- ▶ ҳужжатларни кўпайтириш ва улардан нусха олиш воситаларини назорат қилиш;
- ▶ алоқа воситалари ва ҳисоблаш техникасида тижорат маълумотларини ҳимоя қилиш;
- ▶ корхона ҳудуди ва унинг асосий бино ва иншоотларини қўриқлаш;
- ▶ мазкур корхонага бегона шахслар ташриф буюришини назорат қилиш.

Корхоналарнинг махфийлик шартларига риоя қилмаслик натижасида юзага келувчи йўқотишлари умумий кўринишда қуйидагаларга олиб келади:

- ▶ илмий тадқиқотларга лицензия сотиш имкониятлари пасаяди, фан-техника тараққиёти соҳасида эришилган устунликлар йўқотилади, илмий-тадқиқот бўлинмаларининг йўналишни ўзгартиришлари учун харажатлари ўсади;
- ▶ ишлаб чиқариш фаолиятида зарур бўлга хомашё, технология ва ҳоказоларни сотиб олишда қийинчиликлар юзага келади (ёки рақобатчилар томонидан сунъий равишда яратилади);
- ▶ корхонанинг тадбиркорликдаги шериклар билан ҳамкорлиги чекланади, фойдали шартномларни имзолаш имкониятлари камаяди, шартнома мажбуриятларини бажаришда муаммолар вужудга келади;
- ▶ корхонанинг янги бозор стратегиясини яратиш, маркетинг тадқиқотлари тузилмасини ўзгартириш ва ҳоказоларга сарфланувчи харажатлари ўсади;
- ▶ тижорат сирларини ошкор қилганларга нисбатан иқтисодий жазо чоралари қўллаш хавфи кучаяди.

*Эътиборларингиз
учун раҳмат!*